

OPSERVATORIJA ZA ILEGALNE EKONOMIJE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

IZDANJE

10 OKT - NOV 2021

Sažetak najvažnijih informacija

Balkanske zemlje imaju lošu ocenu prema Globalnom indeksu organizovanog kriminala za 2021. godinu.

Rezultati Globalnog indeksa organizovanog kriminala od strane Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) pokazuju da zemlje Zapadnog Balkana imaju višu ocenu od globalnog proseka u pogledu kriminaliteta. Zapravo, četiri od šest zemalja zapadnog Balkana (WB6) nalaze se među 10 zemalja sa najvišim ocenama u Evropi po pitanju kriminaliteta. Ovaj region takođe odražava globalni trend istaknut u Indeksu, da su akteri povezani sa državom najdominantniji tip kriminalnih aktera na svetu. Međutim, zemlje ovog regiona su takođe generalno imale višu ocenu od globalnog proseka u pogledu otpornosti na organizovani kriminal.

Razbijanje mita o postojanju balkanskog kartela.

Mediji i organi za sprovođenje zakona, uključujući Evropol, često pripisuju kriminal u regionu „balkanskom kartelu“. Međutim, iako postoje jasni međuetnički obrasci

saradnje među kriminalnim grupama u regionu, nema naznaka da te grupe pripadaju strukturi u stilu kartela.

Upotreba kriptovaluta dobija na snazi u regionu.

Povećana upotreba kriptovaluta na Zapadnom Balkanu donosi nove mogućnosti, ali i dodatne rizike kao što je pranje novca. Posmatramo kako kriptovalute funkcionišu, pružamo primere rudarenja kriptovaluta u regionu i ispitujemo izazove sa kojima se region suočava, posebno u vezi sa kriptovalutama kao elementom nedozvoljenih finansijskih tokova.

Izgradnja mostova između civilnog društva i vlade u Severnoj Makedoniji.

Opservatorija za ilegalne ekonomije u jugoistočnoj Evropi trenutno vodi niz dijaloga o otpornosti u svakoj od šest zemalja Zapadnog Balkana. U ovom tekstu se razmatra sastanak održan u Skoplju u ističu izazovi i mogućnosti jačanja saradnje između civilnog društva i vlade u sprečavanju i borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Oslobađanje „zarobljene“ države: Intervju sa makedonskom nevladinom organizacijom

Eurothink.

Severna Makedonija ima aktivno civilno društvo koje se bavi mnogim pitanjima, uključujući pitanja vezana za

organizovani kriminal i korupciju. Razgovaramo sa Eurothink-om – Centrom za evropske strategije, jednom od vodećih nevladinih organizacija u zemlji, o njegovim ciljevima i aktivnostima i fokusu na borbu protiv kriminala u životnoj sredini.

O OVOM BROJU

Dobro došli u deseti broj Biltena rizika koji je izdala Opservatorija za ilegalne ekonomije u jugoistočnoj Evropi Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC). U ovom broju analiziramo glavne nalaze vezane za Balkan iz prvog Globalnog indeksa organizovanog kriminala, koji je izradio GI-TOC. Za detaljniju analizu, uključujući profile svih zemalja regiona, posetite ocindex.net.

U našim istraživanjima o ilegalnim ekonomijama u jugoistočnoj Evropi povremeno nailazimo na izraz „balkanski kartel“. Iako su kriminalne grupe sa Zapadnog Balkana postale transnacionalne i, u nekim slučajevima, moćnije poslednjih godina, naš osećaj je bio da nisu ujedinjene kao što mediji ponekad impliciraju. Stoga smo ispitali ovaj termin i poreklo mita i ustanovili da je situacija složenija od posmatranja balkanskih kriminalnih grupa kao džinovske hobotnice sa definisanim rukovodstvom koje kontroliše njene pipke.

Trenutno se mnogo priča o kriptovalutama, pri čemu cena bitkoina dostiže rekordnu visinu od preko 55 000 € po jedinici, ali raste i debata oko regulisanja kriptovaluta. U našem radu na ilegalnim finansijskim tokovima i analizi zaplene imovine sve češće vidimo reference na korišćenje kriptovaluta od strane kriminalnih grupa na Zapadnom Balkanu i sa Zapadnog Balkana. Za sada je upotreba kriptovaluta u regionu relativno ograničena. Međutim, to je pitanje koje zaslužuje pažnju, pre svega finansijskih istražitelja u zemljama WB6.

Finansijskim sredstvima naših finansijskih partnera, uključujući Nemačku, Norvešku i Holandiju, u mogućnosti smo da podržimo organizacije civilnog

društva u jugoistočnoj Evropi koje sprovode aktivnosti za jačanje otpornosti na organizovani kriminal. Deo ovog rada uključuje niz dijaloga o otpornosti u svakoj od šest zemalja zapadnog Balkana. Prvi sastanak održan je 22. i 23. septembra 2021. godine u Skoplju, a do početka decembra uslediće još pet sastanaka.

Tematski izveštaji će biti objavljeni o nekim od glavnih tema koje su obuhvaćene dijalozima i projektima koje sprovode organizacije civilnog društva (OCD) u regionu, a to su omladina, rod i društvena društvena ponovna upotreba oduzete imovine. U ovom Biltenu izveštavamo o dijalozima o otpornosti koje smo organizovali u Skoplju, posebno o naporima za jačanje saradnje između civilnog društva i vlade.

Tokom boravka u Skoplju, razgovarali smo sa dvojicom lidera nevladine organizacije Eurothink – Centra za evropske strategije u okviru našeg mesečnog fokusa na OCD koje rade na povećanju otpornosti na organizovani kriminal. Njihov rad je posebno usmeren na jačanje implementacije poglavlja 24 pravne tekovine EU u Severnoj Makedoniji, koja se odnosi na pravosuđe, slobodu i bezbednost.

Na kraju ovog broja prikazujemo pregled nedavnih publikacija vezanih za organizovani kriminal i korupciju na Zapadnom Balkanu i prikazujemo nove i predstojeće izveštaje GI-TOC-a.

Ukoliko imate predlog za priču ili želite da pružite povratne informacije, obratite se na adresu almedina.dodic@globalinitiative.net.

1. Balkanske zemlje imaju lošu ocenu prema Globalnom indeksu organizovanog kriminala za 2021. godinu.

Dana 28. septembra 2021. godine, GI-TOC je objavio Globalni indeks organizovanog kriminala, rezultat višegodišnjeg istraživanja u kojem je učestvovalo preko 350 stručnjaka širom sveta, koje je obuhvatilo svih 193 zemalja članica Ujedinjenih nacija. Indeks je zasnovan na detaljnim analizama kriminalnih tržišta i aktera. Prema nivou kriminaliteta u njoj, zemlji se dodeljuje ocena od 1 do 10, gde 1 ukazuje da tip tržišta ili aktera ili ne postoji ili je zanemarljiv u svom uticaju, dok 10 označava da nijedan aspekt društva ne prolazi bez uticaja organizovanog kriminala.

Ovaj indeks meri i otpornost zemlje na organizovani kriminal, odnosno sposobnost državnih i nedržavnih aktera da se političkim, ekonomskim, pravnim i socijalnim merama odupru i da poremete organizovane kriminalne aktivnosti u celini, a ne pojedinačna tržišta. I ovde se državama dodeljuje ocena koja se kreće od 1 do 10, ali je skala u ovom slučaju obrnuta: 1 označava nedostatak adekvatnih mehanizama otpornosti, a 10 podrazumeva prisustvo visoko efikasnih mera za suzbijanje organizovanog kriminala i njegovog uticaja.

Procena nivoa kriminaliteta u vezi sa nivoima otpornosti, umesto da se fokusira samo na sveobuhvatnost ilegalnih ekonomija i kriminalnih aktera, pruža analizu ranjivosti iz više različitih uglova. Na primer, zemlja poput Severne Makedonije može da ima relativno visoku ocenu kriminaliteta (5,31 u poređenju sa globalnim prosekom od 4,88), ali je to delimično kompenzovano relativno visokom ocenom otpornosti (5,21 u poređenju sa globalnim prosekom od 4,82).

Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina nalaze se na drugom mestu (iza Rusije), četvrtom i petom, u rangu kriminala za celu Evropu. Problemi Crne Gore su pojačani relativno niskom ocenom otpornosti od 4,46, dok Bosna i Hercegovina ima jednu od najnižih ocena otpornosti u celoj Evropi (3,92), i nalazi se tek na 138. mestu u svetu po otpornosti na organizovani kriminal.

Slika je nešto bolja za zemlje jugoistočne Evrope koje su članice Evropske unije. Slovenija, Hrvatska i Rumunija postigle su relativno visoku ocenu otpornosti, dok većina

zemalja EU iz regiona ima relativno nizak nivo kriminaliteta. Bugarska je izuzetak, sa ocenom kriminaliteta od 5,43 koja je na desetom mestu u Evropi.

S obzirom da Kosovo nije punopravni član Ujedinjenih nacija, nije zvanično uvršteno u rang listu Indeksa. Međutim, ova zemlja je bila podvrgnuta istoj količini pregleda i procenjena je tokom različitih krugova verifikacije koji podržavaju ovaj alat. Kosovo* je tako dobilo ocenu kriminaliteta od 5,19 (najniža od WB6) i relativno nisku ocenu otpornosti od 4,42 (druga najniža, iza BiH).

Iako je Kosovo uspostavilo alternativne kanale međunarodne saradnje, činjenica da zemlja nije zvanično priznata ograničava dostupne mehanizme saradnje protiv organizovanog kriminala.

Indeks takođe omogućava korisnicima da identifikuju regionalne karakteristike i trendove. Na primer, na Balkanu, visoke ocene kriminaliteta su očigledne za krijumčarenje ljudi i krijumčarenje heroina. Obe ove aktivnosti imaju prosek od 6,25 za zemlje WB6, što je znatno iznad srednje vrednosti kontinenta od 4,73 odnosno 4,41, dok su ocene trgovine kanabisom (5,91) i kokainom (5,66) više od evropske srednje vrednosti od 0,81 odnosno 0,84.

Jedan od najzabrinjavajućih nalaza Indeksa je da su akteri povezani sa državom najdominantniji tip kriminalnih aktera na svetu. Stepem kojim kriminalitet prožima državne institucije varira od korupcije nižeg nivoa do potpunog zarobljavanja države, ali u celom spektru to uključivanje ima implikacije na sposobnost zemalja da reaguju na organizovani kriminal.

Iako je ovaj rizik relativno nizak u zapadnoj Evropi, prosečna ocena aktera povezanih sa državom u centralnoj i istočnoj Evropi dostiže 6,76 (sa vrhovima od 8 u Bosni i Hercegovini i Srbiji). Ovo je alarmantno, jer je utvrđeno da je jedna od najjačih korelacija koja proizlazi iz Indeksa između prisustva kriminalnih aktera povezanih sa državom i loše otpornosti, što ukazuje na to da ti akteri možda podrivaju kapacitet i otpornost države na sprečavanje nelegalnih tokova.

Iako Indeks pruža prvo globalno merilo organizovanog kriminala, on nije dizajniran da bude samo uporedni istraživački alat. On teži da pruži informacije zasnovane na metričkim pokazateljima koji mogu da omogućće kreatorima politike, praktičarima i drugim zainteresovanim stranama da budu bolje informisani dok

razvijaju strategije za suzbijanje organizovanog kriminala u njihovim zemljama i/ili regionima. Očekuje se da će se Indeks ažurirati svake dve godine.

Da biste pristupili celokupnom izveštaju i pojedinačnim profilima zemalja, posetite ocindex.net.

Država	Kriminalitet	Rang (Evropa)	Rang (globalni)
Srbija	6,21	2 (44)	33 (193)
Crna Gora	6,00	4 (44)	45 (193)
Bosna i Hercegovina	5,89	5 (44)	49 (193)
Albanija	5,63	9 (44)	61 (193)
Bugarska	5,43	10 (44)	70 (193)
Severna Makedonija	5,31	11 (44)	74 (193)
Kosovo*	5,19	-	78 (193)
Hrvatska	5,06	13 (44)	85 (193)
Grčka	4,93	14 (44)	92 (193)
Rumunija	4,59	22 (44)	115 (193)
Slovenija	4,29	29 (44)	132 (193)

Država	Otpornost	Rang (Evropa)	Rang (globalni)
Slovenija	6,08	25 (44)	36 (193)
Hrvatska	5,58	26 (44)	51 (193)
Rumunija	5,58	26 (44)	51 (193)
Bugarska	5,29	30 (44)	71 (193)
Grčka	5,25	31 (44)	72 (193)
Severna Makedonija	5,21	32 (44)	76 (193)
Albanija	5,04	36 (44)	87 (193)
Srbija	4,92	37 (44)	93 (193)
Crna Gora	4,46	38 (44)	112 (193)
Kosovo*	4,42	-	114 (193)
BiH	3,92	42 (44)	138 (193)

SLIKA 1 Ocene kriminalnosti i otpornosti balkanskih zemalja prema Globalnom indeksu organizovanog kriminala za 2021. godinu.

NAPOMENA: *Reference na Kosovo u Indeksu se iznose ne dovodeći u pitanje stavove o statusu i u skladu su sa UNSCR 1244/1999 i savetodavnim mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Izvor: Globalni indeks organizovanog kriminala, GI-TOC, <https://ocindex.net>

2. Razbijanje mita o postojanju balkanskog kartela.

Kriminalni kartel je sofisticirani savez više kriminalnih organizacija i ćelija koje dugo saraduju pod vodstvom nekoliko šefova i glavnog vođe, i imaju široke veze sa drugim organizovanim kriminalcima na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou. Mediji i organi za sprovođenje zakona, uključujući Evropol, ponekad pominju postojanje „balkanskog kartela“. Da li je to mit, ili postoji takvo kriminalno udruženje? I zašto je to važno? ¹

Primarni izvor prihoda kartela je trgovina drogom.² Oni proizvode, prevoze i distribuiraju nedozvoljene droge uz pomoć kriminalnih organizacija koje su ili članovi ili blisko saraduju sa kartelom. Takođe peru novac od trgovine drogom.

Istorijski primeri uključuju medeljski kartel pod Pablom Escobarom ili iz njega proistekli Kali kartel, oba u Kolumbiji. Savremeni primeri uključuju kartel Sinaloa, Zalivski kartel ili kartel Huarez u Meksiku koji održavaju distribuciju droge preko ćelija u gradovima širom Sjedinjenih Država koje direktno izveštavaju lidere u Meksiku ili indirektno preko posrednika. Oni se sastoje od različitih kompartmentalizovanih ćelija dodeljenih specifičnim funkcijama i stoga pružaju kompletan lanac poslova sa drogom – proizvodnju, transport, distribuciju i pranje novca.³

Balkanski kartel bi tada bio savez kriminalnih organizacija iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Grčke, Kosova, Crne Gore, Severne Makedonije, Rumunije i Srbije (ili barem nekih od tih zemalja) sa čvrstom hijerarhijskom strukturom i istaknutim vođom kriminalnog preduzeća, sposobnim da proizvodi, prevozi i distribuira drogu, kao i da pere novac. Indikacije su da takav ujedinjeni kartel ne postoji. Ako bi postojao, to bi bila moćna sila u kriminalnom svetu.

Dostupni dokazi daju nijansiraniju sliku. S jedne strane, kriminalci iz bivše Jugoslavije i dalje deluju u svojevrsnoj 'jugosferi' kriminaliteta. Oni obično prikazuju attribute kriminalnih mreža uključenih u nedozvoljenu trgovinu robom, ali nemaju teritorijalnu kontrolu ili bilo koju drugu odliku mafijaških grupa. Ove mreže su obično transnacionalne i saraduju preko granica i etničkih podela. Zaista, čini se da kriminalci na Balkanu često

efkasnije saraduju preko granica od organa za sprovođenje zakona.

Na Balkanu postoje i organizacije u stilu mafije. Postoje četiri definisane, mada ne i isključive, karakteristike mafijaške grupe: poznato ime, definisano (obično hijerarhijsko) vodstvo, teritorijalna kontrola i prepoznatljivo članstvo. Takve grupe (često zasnovane oko klana) mogu se naći u delovima Albanije ili lokalnim žarištima organizovanog kriminala u delovima regiona. Oni su obično koncentrisani u određenom gradu ili regionu i, iako mogu imati saučesnike u inostranstvu, nemaju transnacionalni domet kriminalnih mreža ili kartela.

Sa druge strane, iako bi se moglo tvrditi da nekoliko kriminalnih mreža iz regiona ima neke karakteristike kartela, ne postoji homogeni, jedinstveni balkanski kartel pod jednom centralizovanom komandnom i kontrolnom strukturom. Zaista, postoje nasilna rivalstva između nekih grupa i organizacija, čak i iz iste zemlje, kao što su kavački i škaljarski klanovi iz Crne Gore ili rivalski klanovi u Albaniji. Kriminalci sa Balkana takođe su efikasni u radu sa kolegama izvan regiona, na primer u povezivanju sa snabdevačima kokainom u Latinskoj Americi ili distributerima u zapadnoj Evropi. Ukratko, većina organizovanih kriminalnih grupa na Balkanu ili sa Balkana deluje više kao kriminalne mreže ili, u lokalizovanim situacijama, kao mafijaške grupe, a ne kao karteli.

Pored procene istinitosti mita, zašto je važno utvrditi postojanje balkanskog kartela? Na osnovu iskustva Latinske Amerike i Meksika, postojanje takvog kartela moglo bi predstavljati ozbiljan bezbednosni rizik za zemlje regiona, uključujući ugrožavanje državnog suvereniteta i monopola nad upotrebom sile, izazivajući visoke stope smrtonosnog nasilja i subverziju ili čak zamenu određenih državnih funkcija, kao što su obezbeđivanje bezbednosti, stvaranje stabilne ekonomije i kontrolisanje nekih ključnih graničnih prelaza.⁴ To bi takođe moglo imati ozbiljan uticaj na bezbednost u zemljama u kojima kartel deluje, na primer u Latinskoj Americi i zapadnoj Evropi, kao i na ravnotežu moći (ili tržišna rivalstva) u ilegalnim ekonomijama.

Poreklo mita

Ako Balkanski kartel ne postoji sam po sebi, odakle potiče taj mit i zašto traje? Osamdesetih godina prošlog veka mladići iz tadašnje Jugoslavije bili su aktivni u podzemlju nekih zapadnoevropskih zemalja. Neki su radili u delovima grada sa bordelima kao izbacivači ili trgovci ljudima, dok su drugi zarađivali novac od reketiranja, iznuđivanja i trgovine drogom ili kao plaćenici.⁵ Bili su poznati, na primer, u Holandiji kao *Yugomafia* ili u Švedskoj kao *Juggemaffian*.

Kriminalne grupe sa Balkana postale su organizovanije i nasilnije tokom i nakon ratova u Jugoslaviji, naročito zbog svog iskustva u borbi i pristupa oružju. Drugi su uživali određeni stepen zaštite od kriminalnih ekonomija razvijenih da bi se izbegle sankcije. Iako su razvijali faktor straha, i dalje su bili relativno mali operateri na evropsko kriminalnoj sceni, koji su uglavnom bili aktivni u trgovini heroinom, oružjem i ljudima.

Mit o balkanskom kartelu rastao je sa ozloglašenošću kriminalne grupe koju je predvodio Darko Šarić, državljani Srbije crnogorskog porekla poznat kao „kralj kokaina“.⁶ Šarić je interesovanje vlasti prvi put privukao 2000. godine kada je srpska policija dobila informacije od kolega iz inostranstva o sumnji na pranje novca.⁷ Italijanska policija je 2007. godine počela istragu protiv Šarića i drugih srpskih i crnogorskih kriminalnih klanova koji su preuzimali tržište kokaina od kalabrijske mafije „Ndrangheta“.⁸ U oktobru 2009. godine na luksuznoj jahti u blizini Montevidea u Urugvaju zaplenjeno je više od dve tone kokaina u operaciji „Balkanski ratnik“. Uhapšene su dve osobe, Urugvajac i Hrvat.⁹ „Balkanski ratnik“ opisan je kao operacija koja je sprečila stvaranje balkanskog kartela.¹⁰

U određenoj meri, upotreba izraza „balkanski kartel“ je senzacionalističko izveštavanje, zasnovano na ograničenom poznavanju i organizovanog kriminala i regiona. Termin „kartel“ koristi se kao skraćeni naziv za kriminalne grupe, dok je „Balkan“ prikazan kao monolit kriminalnih aktera iz istočne Evrope. Kada se ove dve reči spoje, nastali izraz podrazumeva veoma organizovanu pan-regionalnu kriminalnu grupu. Iako se čini da takav kartel ne postoji, oko njega postoji dovoljno aktera koji ili nastoje da održe mit ili čije operacije ukazuju na određeni stepen transnacionalne saradnje.

Na primer, američke vlasti su 2015. godine klasifikovale Nasera Keljendija kao najvećeg narko-bosa i vođu kriminalne porodice na Balkanu, sa mrežom saradnika

širog regiona (posebno na Kosovu, u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji) i zapadne Evrope. Keljendijeva kriminalna organizacija optužena je za trgovinu drogom i pranje novca, a čak je i sankcionisana od strane Bele kuće na osnovu američkog zakona o označavanju stranih narkobosova („Kingpin act“) 2012. godine.¹¹ On je 2018. godine proglašen krivim za vođenje narko operacije, ali je kasnije pušten dok čeka ponovno suđenje.¹²

Na drugom kraju sveta, 2015. godine, balkanski kriminalci označeni su kao najveća pretnja bezbednosti u Australiji. Vodeći igrači su bili poznati kao King Cross gangsteri i kontrolisali su trgovinu drogom do australijskih luka.¹³ Mediji su navodnog lidera Vasu Ulića nazvali¹⁴ novim Pablom Eskobarom. Ulić je 2019. godine u Crnoj Gori priznao da je organizovao klan za međunarodnu trgovinu drogom.¹⁵

Ulić nije bio jedini kome je data ta titula. Podvizi Klementa Balilija iz Albanije takođe su prikazani kao balkanski kartel, a – pojačavajući mit – Balili je takođe nazvan „Balkanski Eskobar“.¹⁶ Grčka policija je u maju 2016. godine uhapsila 15 članova kriminalne mreže koja je krijumčarila kanabis iz Albanije u Grčku i Evropu, koju je finansirao i vodio Balili, koji je tada bio direktor transporta u Sarandi u Albaniji. Na kraju je otpušten i izdat je nalog za njegovo hapšenje. On je bio u bekstvu do januara 2019. godine, kada se predao policiji,¹⁷ baš kao i Šarić.¹⁸

Drugi primer balkanskog narkobosa je Edin Gačanin, vođa kartela Tito i Dino. Njegova grupa je poznata kao veliki igrač u krijumčarenju kokaina iz Južne Amerike u Holandiju.¹⁹ Srpske bezbednosne službe smatraju da je kartel Tito i Dino preuzeo posao sa kokainom od grupe Amerika 2016. godine nakon hapšenja jednog od njihovih visokopozicioniranih članova, Zorana Jakšića.²⁰

Činjenica da postoji nekoliko velikih igrača u regionu ili iz njega ukazuje na to da postoji niz grupa, ali ne i ujedinjeni kartel. Samo u Španiji, procenjuje se da postoji 100 organizovanih kriminalnih grupa sa Balkana.²¹

Pa ipak, čak i Evropol koristi izraz „balkanski kartel“, koji opisuje kao mrežu organizovanog kriminala. Nekoliko operacija je izvedeno u sklopu šire evropske strategije protiv takozvanog Balkanskog kartela.²² Krijumčarenje kokaina iz Kolumbije, Ekvadora i Paname u Evropu i Aziju vodeći je biznis za balkanske kriminalce, ali oni su takođe umešani u krijumčarenje oružja. Članovi

Balkanskog kartela, prema tim operacijama, uglavnom su kriminalci iz Srbije, Hrvatske, Crne Gore, Slovenije i Bosne i Hercegovine.

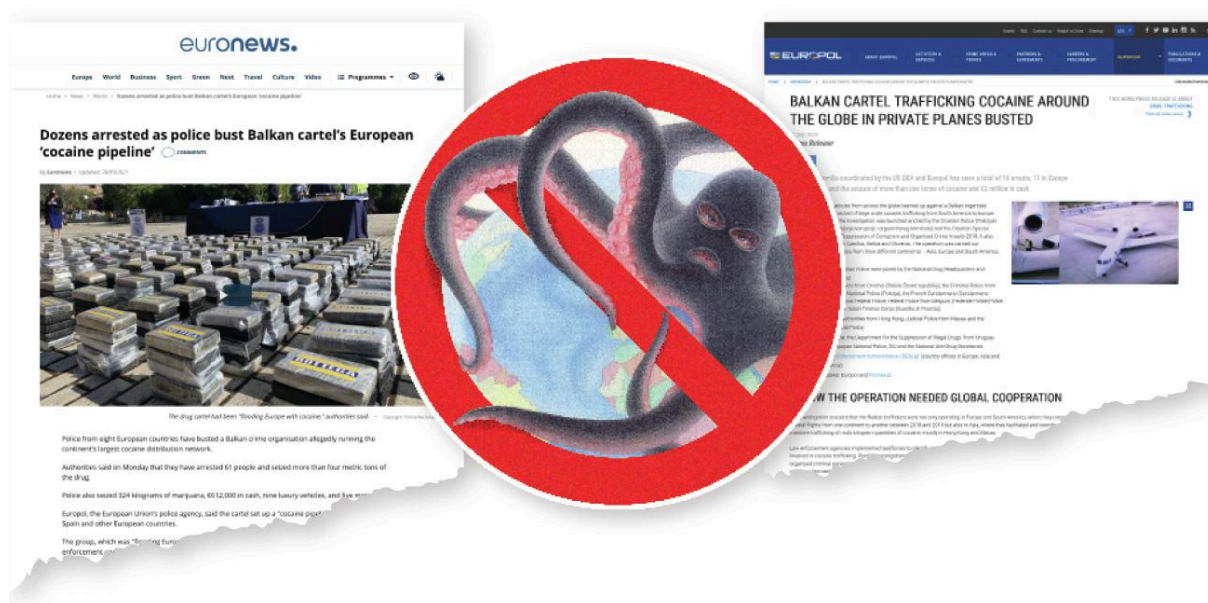
Mit se pojačava svaki put kada se sruši multinacionalna kriminalna grupa. Na primer, 48 osoba koje su nedavno uhapšene u Sloveniji navodno su bile deo ćelije crnogorske kriminalne grupe. Prema krivičnoj prijavi koju je podnela policija, 20 njih su državljani Slovenije, 11 ih je iz Srbije, devet iz Bosne i Hercegovine, pet iz Hrvatske, dve osobe su iz Crne Gore i jedna iz Severne Makedonije. Takvi primeri pokazuju da postoje multietničke mreže ili sindikati sa Balkana ili ćelije povezane sa nasilnim klanom, ali nisu dokaz balkanskog kartela.

Pipci bez glave

Nesumnjivo je da kriminalne organizacije sa Zapadnog Balkana saraduju. Neki krijumčare velike količine kokaina iz Južne Amerike u Evropu, Severnu Ameriku, Afriku i Aziju. Druga grupa je mreža kradljivaca dragulja po imenu Pink Panthers. Sastav nekih od ovih grupa je multietnički, a čine ga ljudi iz bivše Jugoslavije. Saradnja je olakšana međusobnim razumevanjem jezika, kao i kulturnim sličnostima. Ista logika važi i za saradnju među albanskim govornim grupama. Neke grupe sa Zapadnog Balkana takođe saraduju sa kriminalnim organizacijama iz ostatka jugoistočne Evrope kao što su Bugarska, Hrvatska, Grčka, Rumunija i Slovenija.

Međutim, te balkanske grupe takođe saraduju sa grupama izvan regiona, na primer u zapadnoj Evropi i Latinskoj Americi. Zaista, izgleda da su neki balkanski kriminalci ključni članovi grupa koje liče na kartele, kao što je multinacionalna mreža Kompania Bello koja je uhapšena u septembru 2020. godine.²³ Ta grupa sa uglavnom albanskog govornog područja organizovala je velike pošiljke kokaina iz Latinske Amerike u zapadnu Evropu.²⁴ U oktobru 2021. godine, kada je uhapšen šef moćnog kolumbijskog kartela „Clan del Golfo“, izvešteno je da je njegova grupa imala veze sa brojnim drugim kriminalnim mrežama, uključujući one sa Balkana.²⁵ Stoga se čini da slična etnička ili jezička pripadnost nije preduslov za saradnju, a nije ni garant saradnje; kao što je zabeleženo, ponekad postoji nasilna konkurencija između grupa iz regiona, pa čak i iste zemlje.

Kao što je InSight Crime primetio, „u današnjem podzemlju, nijedna od ovih grupa nema kapacitet da samostalno upravlja kokainskim putevima od proizvodnje do maloprodaje. Umesto toga, oni konstantno formiraju i raspuštaju mreže i saveze sa različitim akterima iz celog sveta.“²⁶ Ukratko, iako očigledno postoji međuetnička saradnja među kriminalnim grupama sa Balkana, a pipci tih grupa se prostiru širom sveta, oni nisu povezani zajedničkim telom niti ih koordinira zajednički vrhovni mozak.

Reference na „balkanski kartel“ u medijskim člancima i izjavama organa za sprovođenje zakona.

Napomene

- 1 This article is based on Saša Đorđević, Balkanski kartel – razbijanje mita: Braća po narkoticima, Vreme, 14 October 2021, <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1972245>.
- 2 Carlo DeVito, The Encyclopedia of International Organized Crime. Facts On File Crime Library, Checkmark Books, 2005.
- 3 Drug Enforcement Agency, National Drug Threat Assessment 2020, US Department of Justice, March 2021, www.dea.gov/sites/default/files/2021-02/DIR-008-21%202020%20National%20Drug%20Threat%20Assessment_WEB.pdf.
- 4 Robert J Bunker and John P Sullivan, Cartel evolution: Potentials and consequences, Transnational Organized Crime, 1998, 4, 2, 55-74.
- 5 GI-TOC, Guns for gangs in Sweden: the Balkan connection, Risk Bulletin 4, January-February 2021, globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/01/WEB_WB-RB-04.pdf.
- 6 Bojana Jovanović and Stevan Dojčinović, Saric case: from international investigation to second judgement, KRIK, 5 December 2018, www.krik.rs/en/saric-case-international-investigation-second-judgement.
- 7 Utisak nedelje, B92, 14 February 2010, youtu.be/cLBCiaZwDBE.
- 8 Enco Manjini, Italijanska veza Darka Šarića, Vreme, 25 November 2010, www.vreme.com/cms/view.php?id=963550.
- 9 Bojana Jovanović and Stevan Dojčinović, Saric Case: from International Investigation to Second Judgement, KRIK, 5 December 2018, www.krik.rs/en/saric-case-international-investigation-second-judgement.
- 10 Djordje Odavic and Ratko Femic, Serbian Bureau victorious over 'Balkan cartel', Novi Magazin, 17 February 2012, novimagazin.rs/english/11741-serbian-bureau-victorious-over-balkan-cartel.
- 11 Treasury Sanctions Network of Naser Kelmendi, U.S. Department of the Treasury, 24 March 2015, www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl10007.aspx.
- 12 Labinot Leposhtica and Die Morina, Kosovo Court Jails Kelmendi For Drugs Running, BalkanInsight, 1 February 2018, balkaninsight.com/2018/02/01/naser-kelmendi-verdict-02-01-2018/; Naser Kelmendi released from prison, Radio Televizija Crne Gore, 3 August 2018, www.rtcg.me/english/balkans/210833/naser-kelmendi-released-from-prison.html.
- 13 Charles Miranda, Aussies running drug cartel, Townsville Bulletin, 1 June 2015; Charles Miranda, Balkan link in drug web, Gold Coast Bulletin, 1 June 2015.
- 14 Dimitrije Jovičević, Vaso Ulić, 'crnogorski Escobar?', Radio Slobodna Evropa, 30 August 2017, www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-vaso-ulic/28705187.html.
- 15 Milica Vojinović, Vasu Uliću dve godine zatvora za organizovanje međunarodnog šverca droge, KRIK, 1 October 2019, www.krik.rs/vasu-ulicu-dve-godine-zatvora-za-organizovanje-medjunarodnog-sverca-droge/.
- 16 «Πολιτικοί προστατεύουν» το βάρόνο του καρτέλ των Βαλκανίων, CNN Greece, 11 March 2016. www.cnn.gr/ellada/story/31784/politikoι-prostateuyon-to-varono-toy-kartel-ton-valkanion.
- 17 Accused Albanian drug lord surrenders to police, Reuters, 15 January 2019, www.reuters.com/article/us-albania-crime-surrender-idUSKCN1P924Q.
- 18 Marija Ristic, Dusica Tomovic and Bojana Barlovac, alleged Balkan drugs lord Darko Saric surrenders, BalkanInsight, 18 March 2014, balkaninsight.com/2014/03/18/alleged-drug-boss-saric-arrested/.
- 19 Avdo Avdić, Povezani sa italijanskom i južnoameričkom mafijom: Bosanski kartel Tito i Dino kontrolira narko tržište u Evropi, Žurnal, 1 August 2019, zurnal.info/novost/22296/bosanski-kartel-tito-i-dino-kontrolira-narko-trziste-u-evropi.
- 20 Tamra Marković Subota, Ko je kralj kokaina? Čovek koji je video Tita, Ekspres, 1 January 2020, www.ekspres.net/hronika/ko-je-kralj-kokaina-covek-koji-je-video-tita.
- 21 Patricia Ortega Dolz, The Balkan mafias wielding their power in Spain, El Pais, 3 September 2020, english.elpais.com/spanish_news/2020-09-03/the-balkans-mafias-wielding-their-power-in-spain.html.
- 22 Europol, 100 kg of cocaine and 150kg of marijuana seized in major international operation dismantling Balkan cartel, 8 March 2018, www.europol.europa.eu/newsroom/news/100kg-of-cocaine-and-150kg-of-marijuana-seized-in-major-international-operation-dismantling-balkan-cartel; Europol, Coordinated hit against two big gun running operations in Europe, 19 June 2018, www.europol.europa.eu/newsroom/news/coordinated-hit-against-two-big-gun-running-operations-in-europe; Europol, Balkan cartel trafficking cocaine around the globe in private planes busted, 23 July 2019, www.europol.europa.eu/newsroom/news/balkan-cartel-trafficking-cocaine-around-globe-in-private-planes-busted; Europol, Balkan cocaine cartel taken down in Montenegro, 11 March 2020, www.europol.europa.eu/newsroom/news/balkan-cocaine-cartel-taken-down-in-montenegro; Europol, Over 60 charged in crackdown on Balkan cartel behind cocaine pipeline to Europe, 27 September 2021, www.europol.europa.eu/newsroom/news/over-60-charged-in-crackdown-balkan-cartel-behind-cocaine-pipeline-to-europe.
- 23 Xhorxhina Bami, Interpol operation busts top ethnic Albanian drug smuggling ring, BalkanInsight, 17 September 2020, balkaninsight.com/2020/09/17/interpol-operation-busts-top-ethnic-albanian-drug-smuggling-ring.
- 24 Eurojust, Joint investigation team leads to dismantling of one of Europe's most active Albanian-speaking networks trafficking cocaine into Europe, 17 September 2020, www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-leads-dismantling-one-europes-most-active-albanian-speaking-networks.
- 25 Hervé Bar, Narcotraffic: le Clan del Golfo, meilleur ami des mafias, TV5 monde, 3 November 2021, <https://information.tv5monde.com/info/narcotraffic-le-clan-del-golfo-meilleur-ami-des-mafias-431023>.
- 26 Maria Fernanda Ramirez, Cocaine – The criminal steroid, InSight Crime, 9 February 2021, insightcrime.org/investigations/cocaine-criminal-steroid.

3. Upotreba kriptovaluta dobija na snazi u regionu.

Mnogo se priča i raspravlja o potencijalu digitalne kriptovalute, pri čemu cena bitkoina dostiže rekordnu visinu od preko 55 000 € po jedinici. El Salvador je čak usvojio bitkoin kao zvaničnu valutu i prva je zemlja koja je to uradila. Na Zapadnom Balkanu, iako je nivo korišćenja kriptovaluta relativno nizak, on se polako povećava u regionu. To donosi nove mogućnosti, ali takođe može da stvori nove rizike, s obzirom da kriptovalute koriste kriminalci za premeštanje i pranje novca. Ovaj članak razmatra kako kriptovalute funkcionišu i rizik koji one predstavljaju za region, posebno u vezi sa nedozvoljenim finansijskim tokovima.

Otvoreni finansijski sistem ili Ponzijeva šema?

Kriptovalute su mrežni P2P (engl. peer-to-peer) platni sistemi, koji se oslanjaju na kriptografiju. Oni funkcionišu kao „digitalna jedinica razmene koja nije podržana od strane vladinog zakonskog sredstva plaćanja.“¹ To su kompjuterski fajlovi ponudeni kao oblik plaćanja za stvarna dobra i usluge. Kriptovalute rade koristeći blokčejn (engl. blockchain), digitalnu knjigu transakcija koja se duplira i distribuira po celoj mreži korisnika sistema. Svaki blok u lancu sadrži određeni broj transakcija i svaki put kada se nova transakcija dogodi, evidencija o toj transakciji se dodaje u knjigu svakog učesnika.

Zagovornici smatraju virtuelne valute talasom budućnosti platnih sistema. Oni hvale brzinu i jednostavnost obavljanja transakcija, slobodu od posrednika kao što su banke i transparentnost blokčejna, što može da smanji šansu za prevaru i neovlašćeno rukovanje.²

Kritičari tvrde da su kriptovalute zasnovane na spekulacijama, a ne na stvarnoj vrednosti. Kako je rekao jedan analitičar u Severnoj Makedoniji: „Kriptovalute su izmišljeni novac ... Iza njih ne stoji svetska ekonomija.“ On je upozorio da vrednost kriptovaluta ne podleže regulisanju od strane monetarnih vlasti i da su one podložne finansijskim spekulacijama.³ Neki su ih čak nazvali trikom i Ponzijevom šemom.⁴

Druga širom rasprostranjena i često slušana kritika je da anonimnost i slaba regulacija omogućavaju kriminalcima da koriste kriptovalute za premeštanje i skladištenje nedozvoljenih sredstava, kao i utajivačima poreza da izbegnu otkrivanje, van domašaja organa reda i regulatora.

Kritičari takođe ukazuju na negativan uticaj kriptovaluta⁵ na životnu sredinu. Ne samo da je energija rudarenja kriptovaluta intenzivna, već i rudarska oprema i kompjuterski čipovi koji se koriste za rudarenje bitkoina obično imaju kratak životni vek. Pored toga, transakcije bitkoina zahtevaju veliku količinu energije i generišu elektronski otpad.⁶

Ograničena upotreba i niska regulacija na Zapadnom Balkanu

Pokretanje kriptovaluta na Zapadnom Balkanu bilo je relativno sporo u poređenju sa drugim delovima Evrope. Toplotna mapa koju je proizveo Coinmap, veb-sajt koji prikazuje mesta širom sveta koja prihvataju plaćanja kriptovalutama, pokazuje da postoji malo razmena kriptovaluta ili bankomata na Zapadnom Balkanu, osim u velikim gradovima i duž crnogorske obale.⁷

Kao i kod gotovine, kriptovalutama se može pristupiti sa bankomata. Kako rastu cena i popularnost kriptovaluta, raste broj bankomata sa kriptovalutama. Sada postoji skoro 29.000 takvih mašina širom sveta.⁸ Međutim, vrlo mali broj njih nalazi se na zapadnom Balkanu. Prema jednom izvoru, u Srbiji je postavljeno pet bankomata sa kriptovalutama (jedan u Nišu i po dva u Beogradu i Novom Sadu), četiri na Kosovu (svi u Prištini) i šest u Bosni i Hercegovini (po tri u Banjaluci i Prijedoru). Zvanično, nema ih u Severnoj Makedoniji, Albaniji ili Crnoj Gori.⁹ Iako izgleda slično običnom bankomatu, bitkoin bankomat nije povezan sa bankovnim računom, već sa razmenom kriptovaluta. Kupci mogu da pristupe svom digitalnom novčaniku za kupovinu i prodaju virtuelnih sredstava.

Ljudi takođe sve više plaćaju robu i usluge koristeći kriptovalute, na primer u kaficima, restoranima, hotelima i bolnicama u kojima je ova opcija dostupna. Čak je moguće iznajmiti jahtu u Crnoj Gori koristeći kriptovalute.¹⁰ Poslovni subjekt koji primi više od 10 000 € u gotovini od klijenta mora da podnese izveštaj o valutnoj transakciji. Ali ista pravila se ne primenjuju na kriptovalute. Plac za polovne automobile koji primi 20 000 € u bitkoinu od klijenta ne mora da podnese izveštaj o valutnoj transakciji; taj prihod takođe može da ostane neoporezovan ako nije prijavljen u poreskoj prijavi vlasnika preduzeća. Ovo nije hipotetička situacija: tri luksuzna stana u Budvi, Crna

Gora, prodana su za 420 bitkoina (3,2 miliona dolara), dok lokalna investiciona asocijacija promoviše korišćenje digitalnih valuta u hotelima i odmaralištima u ovoj popularnoj turističkoj destinaciji.¹¹

Uvođenje ove tehnologije je bilo brže od usvajanja zakona za njeno regulisanje. Neke zemlje u regionu, poput Bosne i Hercegovine i Kosova, nisu usvojile zakone o trgovini kriptovalutama ili regulisanju bankomata sa kriptovalutama. A ipak, mašine nisu ilegalne. Ovo stvara sivu zonu koja se eksploatiše.

Srbija i Albanija su, sa druge strane, među prvim zemljama u svetu koje su stvorile jasan okvir i pravnu sigurnost za investitore i korisnike digitalne imovine.¹² Druge zemlje u regionu formirale su radne grupe sa zadatkom da izrade zakonske okvire.¹³

Onlajn, neslužbeno

Iako su kriptovaluta i rudarenje kriptovaluta legalni, digitalni novac je novi domen za pranje novca od strane korumpiranih zvaničnika, poslovnih ljudi ili kriminalnih grupa. S obzirom da je veliki deo nezakonitih aktivnosti na Zapadnom Balkanu transnacionalan, kriminalnim grupama potrebni su načini da prebace novac koji nastaje trgovinom drogom, oružjem i ljudima.

Pored toga, mnoge kriminalne grupe sa Zapadnog Balkana posluju van regiona; kriptovaluta im stoga omogućava da brzo i anonimno prebace novac preko granica, kao i nazad na Zapadni Balkan. Tamo gde je regulacija slaba, kriptovalute su dobar način da se nezakonita imovina unese u finansijski sistem jer su veoma pokretna imovina.

Kao i kod pranja novca zasnovanog na novcu, postoje tri glavne faze pranja novca pomoću kriptovalute:

- **Plasman:** Nedoželjena sredstva se unose u finansijski sistem, na primer putem razmene kriptovaluta ili bankomata.
- **Slojevitost:** U ovoj fazi, kriminalci zaklanjaju ilegalni izvor sredstava, na primer pretvaranjem jedne kriptovalute u drugu ili učestvovanje u početnoj ponudi bitkoina.
- **Integracija:** Ilegalni novac se zatim vraća u legitimnu ekonomiju kao „čist“, na primer, unovčavanjem kriptovalute preko bankomata ili OTC (over-the-counter) brokera koji dobijaju visoku proviziju.

U zemljama sa slabom regulacijom ili sprovođenjem pravila „Upoznaj svog klijenta (KYC)“, bankomati mogu biti portal za pranje novca. Na primer, oni mogu da dozvole ljudima da kupe bitkoin preko kreditnih ili

Bitkoin bankomat pored običnog bankomata na benzinskoj pumpi.

Bitkoin bankomat pored običnog bankomata na benzinskoj pumpi.

debitnih kartica ili u nekim slučajevima deponovanjem gotovine ili da razmenjuju kriptovalute za gotovinu. Za naknadu, beskrupulozni vlasnici mogu dozvoliti trgovcima drogom ili drugim kriminalnim grupama da uplate velike količine gotovine u mašine za ovu virtuelnu valutu i sakriju poreklo sredstava.

Razmena kriptovaluta omogućava klijentima da konvertuju čvrstu valutu u kriptovalute i obratno. To stvara likvidnost na tržištima kriptovaluta. To takođe znači da su takve razmene ključna tačka za pranje novca povezanog sa kriptovalutama. Kriminalci namerno traže razmenu gde postoji mali rizik da prebace svoj novac između dekretne valute i kriptovaluta, ili iz jedne kriptovalute u drugu. U prostoru koji je do sada nedovoljno regulisan, kriminalci traže nelicencirane i neusaglašene razmene koje ne primenjuju pravila procedure „Upoznaj svog klijenta (KYC)“ ili poznavanja i praćenja klijenta. Kriminalci takođe koriste decentralizovane usluge razmene (kao što je Ethereum mreža) kako bi pozajmili novac od nekoga ili nekome, zaobišli kontrole usklađenosti i iskoristili činjenicu da takvim sistemima nedostaje centralni administrator sa aktivnim nadzorom korisničkih naloga, evidencija, identiteta ili aktivnosti. Onlajn sajtovi za kockanje koji

prihvataju plaćanja u kriptovalutama omogućavaju kriminalcima da kupe čipove kriptovalutama i unovče ih nakon nekoliko transakcija.

Pored toga, „peer-to-peer (P2P)“ mreže kriptovaluta omogućavaju kriminalcima da prebace novac, na primer u jurisdikcije u kojima postoje manje strogi propisi protiv pranja novca. Takve mreže takođe pomažu kriminalcima da pristupe razmeni ili brokerima koji mogu da konvertuju kriptovalute u dekretni novac. Tehnologija takođe postavlja prepreke – kako tehničke, tako i pravne – u zapleni i povraćaju kriptovalutne imovine. Ovo je oblast sa kojom se advokati i predstavnici zakona bore.

Platforme za kriptovalute se takođe koriste za vršenje prevara.¹⁴ U slučaju prevare u aprilu 2021. godine, turski zvaničnici apelovali su na albanske kolege da pomognu u pronalaženju odbeglog trgovca koji je, kako se navodi, pobegao u Tiranu sa 2 milijarde dolara digitalne imovine koja pripada 700.000 ljudi.¹⁵ Pored takvih unutrašnjih poslova, postoji opasnost od kriminala nad decentralizovanim finansijskim protokolom (kriptovalutnim platformama) od strane stranaca putem hakovanja ili ransomware napada.

Žica označena komadom polietilena vezanim oko nje se koristi za ilegalno povezivanje.

Fotografija: Tony karumba/AFP via Getty Images

Digitalni rudari: Rudarenje kriptovaluta na Zapadnom Balkanu

Iako kriptovalute polako postaju sve popularnije i učestalije na Zapadnom Balkanu, neki delovi regiona, poput severnog Kosova i nekoliko opština u Severnoj Makedoniji, aktivni su centri rudarenja kriptovaluta, odnosno dobijanja kriptovaluta rešavanjem kriptografskih jednačina korišćenjem računara, što zahteva ogromne količine opreme i struje.

Koristeći svoj nejasan pravni status od proglašenja nezavisnosti Kosova 2008. godine, Srbi na severu Kosova, u opštinama Leposavić, Mitrovica, Zubin Potok i Zvečan, nisu platili račun za struju više od dve decenije. Tavana, podrumi, garaže, pa čak i cele kuće – koje često naplaćuju visoku kiriju – pretvoreni su u rudnike kriptovaluta. U tom procesu svake godine se besplatno troši energija u vrednosti od oko 12 miliona evra. Izvešteno je da proizvodnja kriptovaluta na ovom malom području, sa procenjenom populacijom manjom od 50.000 ljudi, troši 32 teravat-sata električne energije godišnje, skoro kao i cela Danska.¹⁶

Kriptorudarenje takođe postaje uobičajeno u Severnoj Makedoniji, na primer u Skoplju, Tetovu i Aračinovu. Električne kompanije primećuju mnogo veću potrošnju energije od uobičajene u nekim delovima ovih gradova.

Kriptorudarenje je legalno i može biti unosno: profit je obično dva do tri puta veći od troškova investicije u iznajmljivanje, rudarske platforme i struju.¹⁷ Ono što je nezakonito je da se napravi nelegalna veza sa električnom mrežom da bi se ukrala struja potrebna za kopanje kriptovaluta. Ovo je zabeleženo u gore navedenim gradovima u Severnoj Makedoniji. Ovaj problem je prijavljen i na drugim mestima. U avgustu 2021. godine prijavljena je krađa električne energije u bivšoj fabrici za flaširanje vode Kruna u blizini Banjaluke u Bosni i Hercegovini; na lokaciji je otkriveno 360 računara koji su uključeni u kriptorudarenje i podneta je prijava za neovlašćenu potrošnju električne energije.¹⁸

Jedan od neželjenih efekata kriptorudarenja su nestanci struje uzrokovani preopterećenjem distributivne mreže električne energije. Prema rečima predstavnika lokalne elektroenergetske kompanije, „jedno domaćinstvo, ako instalira računare za rudarenje kriptovaluta ... može da troši energiju za 20 ili 30 domaćinstava, što remeti napajanje svih susednih korisnika u toj tački napajanja“.¹⁹ U prvoj polovini 2021. godine podneto je 120 prijava za krađu električne energije u Severnoj Makedoniji; u 2020. godini podneto je 250 prijava za neovlašćeno korišćenje električne energije.²⁰

Zaključak je da je e-trgovina očigledno talas budućnosti. Iako je upotreba kriptovaluta na Zapadnom Balkanu trenutno ograničena i teško je izmeriti u kojoj meri se

Oprema za rudarenje bitkoina na prodaju u Severnoj Makedoniji.

Foto: Pazar3

one već koriste za pranje novca i izbegavanje poreza, jasno je da kriptovalute privlače veliku pažnju. Izazov za zemlje u regionu je uspostavljanje čvrstog regulatornog okvira i obezbeđivanje da organi reda i regulatori imaju

alate i kapacitete za praćenje kriptovaluta, smanjenje rizika od pranja novca i opremanje finansijskih obaveštajnih stručnjaka znanjem kako da spreče da se kriptovalute iskoriste za organizovani kriminal i korupciju.

Napomene

- 1 Government Accountability Office, Virtual economies and currencies: Additional IRS guidance could reduce tax compliance risks (GAO-13-516), Report to the U.S. Senate Committee on Finance, 15 May 2013, www.gao.gov/assets/gao-13-516.pdf.
- 2 Brian Armstrong, Cryptocurrencies' Time to Shine?, Project Syndicate, 8 April 2020, www.project-syndicate.org/commentary/rise-of-cryptocurrencies-after-covid19-pandemic-by-brian-armstrong-2-2020-04.
- 3 Kripto-valuti: Od zelba za brza zarabotuvacka do kolaps, NOVA TV, 20 February 2018, novatv.mk/kripto-valuti-od-zhelba-za-brza-zarabotuvacka-do-kolaps/.
- 4 Kevin Stankiewicz, 'Black Swan' author calls bitcoin a 'gimmick' and a 'game,' says it resembles a Ponzi scheme, CNBC, 23 April 2021, www.cnbc.com/2021/04/23/bitcoin-a-gimmick-and-resembles-a-ponzi-scheme-black-swan-author-.html.
- 5 Bojan Stojkovski, Ditching dinars: Will the Balkans take to Cryptocurrency?, BalkanInsight, 17 September 2020, balkaninsight.com/2020/09/17/ditching-dinars-will-the-balkans-take-to-cryptocurrency.
- 6 Cryptocurrencies and damage from electronic waste, Vrabotuvanje.com, 20 September 2021, www.vrabotuvanje.com.mk/Sovet/12417/Kriptoaluti-i-shtetite-od-elektronskiot-otpad/7.
- 7 See <https://coinmap.org/view/#/world/47.19717795/17.24853516/6>.
- 8 For a Bitcoin ATM map, see: coinatmradar.com.
- 9 Bitcoin ATMs by country are available here: <https://coinatmradar.com/countries>.
- 10 Business Wire, Royal yacht brokers to accept cryptocurrencies and gold as payment for luxury yacht rental services, 28 October 2017, <https://www.businesswire.com/news/home/20171028005014/en/Royal-Yacht-Brokers-Accept-Cryptocurrencies-Gold-Payment>.
- 11 Jamie Redman, Three luxury apartments sold for 420 BTC in the coastal region of Montenegro, Bitcoin.com, 8 June 2018, news.bitcoin.com/three-luxury-apartments-sold-for-420-btc-in-the-coastal-region-of-montenegro.
- 12 Law on Digital Assets, Republik of Srpska Official Gazette, No 153/2020, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/propisi/zakoni/digitalna_imovina_e.pdf; Law No. 66/2020 on financial markets based on distributed ledger technology, Parliament of the Republic of Albania, amf.gov.al/pdf/ligje/LawNo_66_2020ONFINANCIALMARKETSBASEDONDISTRIBUTEDLEDGERTECHNOLOGY.pdf.
- 13 Interviews with representatives of the Financial Intelligence Offices of Bosnia and Herzegovina, Kosovo, North Macedonia and Montenegro, 1 October 2021.
- 14 Two charged, one wanted on cryptocurrency fraud in Albania, Exit News, 26 June 2021, exit.al/en/2021/06/26/two-charged-one-wanted-on-cryptocurrency-fraud-in-albania.
- 15 Hamdi Firat Buyuk, Turkey asks Albania to detain fugitive cryptocurrency fraud suspect, BalkanInsight, 23 April 2021, balkaninsight.com/2021/04/23/turkey-asks-albania-to-detain-fugitive-cryptocurrency-fraud-suspect.
- 16 Arbesa Hoxha-Dobrunaj, Smuggling, cryptocurrencies and illegal mining in northern Kosovo, Robert Lansing Institute for Global Threats and Democracies Studies, 19 May 2021, lansinginstitute.org/2021/05/19/smuggling-cryptocurrencies-and-illegal-mining-in-northern-kosovo.
- 17 Adelina Ahmeti and Kreshnik Gashi, Crypto mining machines confiscated by Kosovo authorities in Pristina, BalkanInsight, 12 May 2021, balkaninsight.com/2021/05/12/in-north-kosovo-mining-for-bitcoin-on-free-electricity.
- 18 Dejan Tovilović, U Damjanovićevoj „Kruni“ kradu struju za rudarenje kriptovaluta, Capital, 14 October 2021, www.capital.ba/u-damjanovicevoj-kruni-kradu-struju-za-rudarenje-kriptovaluta.
- 19 Tose Ognjanov, Некои со легални влогови, а некои и со крадење струја: Сè повеќе македонски граѓани „копаат“ криптовалути, VOA, 10 June 2021, mk.voanews.com/a/voa-crypto-currency-mkd-article-toshe-ognjanov/5923962.html.
- 20 Aleksandra Filipovska, Лесна заработувачка со копање на биткоини- однесе во полициска станица жител на Ѓорче Петров, Telma, 17 July 2021, telma.com.mk/2021/07/17/лесна-заработувачка-со-копање-на-битк.

4. Izgradnja mostova između civilnog društva i vlade u Severnoj Makedoniji.

Dana 22. i 23. septembra 2021. godine, Opservatorija za ilegalne ekonomije u jugoistočnoj Evropi GI-TOC-a pozvala je predstavnike civilnog društva na niz konsultacija u Skoplju. Sastanci su pružili priliku za jačanje otpornosti i mreža među organizacijama civilnog društva koje se bave organizovanim kriminalom i korupcijom u Severnoj Makedoniji, za pokušaj i izgradnju mostova između civilnog društva i vlade o tim temama i za prikazivanje rada GI-TOC-a u makedonskoj prestonici. Sastanak je bio prvi u nizu „dijaloga o otpornosti“ koji će se održati u svih šest glavnih gradova zapadnog Balkana u periodu od septembra do decembra 2021. godine.

Ovi dijalozi otpornosti prate sličan proces koji je pokrenut 2020. godine, a koji je okupio raznoliku grupu aktera civilnog društva iz celog regiona kako bi razmenili iskustva i stručnost i ojačali mreže protiv organizovanog kriminala i korupcije. Serija događaja u zajednici pružila je uvid u širok spektar aktera civilnog društva i inicijativa prisutnih širom regiona. Rezultati procesa objavljeni su u izveštaju iz marta 2021. godine pod nazivom „Snažnije zajedno: Jačanje otpornosti među civilnim društvom na Zapadnom Balkanu“.

Sastankom u Skoplju počela je druga godina dijaloga i u njemu su učestvovali akteri civilnog društva u Severnoj Makedoniji, posebno oni koji su dobitnici bespovratnih sredstava iz Fonda za otpornost GI-TOC-a, kao i organizacije civilnog društva koje su deo regionalne mreže eksperata GI-TOC-a. U ovom malom krugu

učesnici su delili stavove o izazovima sa kojima se suočavaju organizacije civilnog društva u suočavanju sa organizovanim kriminalom i identifikovali potrebe za izgradnjom kapaciteta i jačanjem mreža. Kao što je jedan učesnik rekao: „Ne možemo se sami boriti protiv ovog problema“.

Među identifikovanim izazovima bili su korozivni efekat korupcije (na primer na politiku i zdravstveni sektor), instrumentalizacija antikorupcijskih kampanja za političke agende, „zarobljeno“ upravljanje (uključujući i na lokalnom nivou), nedostatak pristupa zvaničnim informacijama i slabo krivično gonjenje. Bilo je i razočarenja da promena vlasti 2017. godine nije donela značajan napredak, čak i uz uključenost bivših članova civilnog društva u izvršnu vlast.

Idući napred, konstatovano je da bi trebalo da postoji veća podrška istraživanjima o organizovanom kriminalu, veća podrška organizacijama civilnog društva van glavnog grada, jači fokus na obrazovanje (posebno za suzbijanje „kulture korupcije“), veći fokus na pitanja koja se tiču mladih i više istraživanja o pozitivnim i negativnim efektima digitalizacije, kao i veća saradnja organizacija civilnog društva, medija i akademske zajednice na razotkrivanju i rešavanju ekološkog kriminala. Pored toga, učesnici su razgovarali o tome kako ukazati na štetnosti organizovanog kriminala i korupcije, kao i kako razviti narative o promenama i promovisati pozitivne uzore za inspirisanje ljudi.

Pogled na Skoplje, Severna Makedonija.

Fotografija: Zefart/Dreamstime

Problem koji se ponavlja u Severnoj Makedoniji i u celom regionu je nedostatak značajnog dijaloga ili angažovanja između organizacija civilnog društva i vlade. Vlada često smatra organizacije civilnog društva faktorom neprijatnosti, ili čak antivladinim faktorom. Druga krajnost je da su određene nevladine organizacije blisko povezane sa vlašću, tako što dobijaju sredstva i promovisu vladine pozicije, što ih de fakto čini nevladinim organizacijama koje organizuje vlada.

U cilju rešavanja ovog pitanja, GI-TOC je, zajedno sa skopskom ekspertskom organizacijom Eurothink – Centrom za evropske strategije, organizovao sastanak između OCD-a i vladinih zvaničnika o „izgradnji mostova između civilnog društva i vlade“ kako bi se razmotrili postojeći mehanizmi saradnje civilnog društva i vlade, kao i moguće oblasti za unapređivanje. Učesnici iz civilnog društva i vlade, među kojima su bili predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Parlamenta, Nacionalnog komiteta za borbu protiv nasilnog ekstremizma i Državne komisije za sprečavanje korupcije, složili su se da kada je reč o sprečavanju i borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, civilno društvo i vlada treba da budu na istoj strani.

Ovaj sastanak je takođe pružio priliku za otvorenu razmenu stavova i ideja o tome kako unaprediti saradnju, posebno po pitanju migracija. Neki učesnici civilnog

društva pozvali su na veću ulogu nevladinih organizacija u proceni učinka vlade u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, na primer u kontekstu pridruživanja EU. Takođe je konstatovano da bi trebalo šire konsultovati organizacije civilnog društva u izradi relevantnih zakona i nacionalnih strategija i pružiti im veće mogućnosti za interakciju sa vladinim zvaničnicima u konsultativnim telima.

Razgovarano je i o tome kako održati održivost projekata i kontinuitet angažovanja između organizacija civilnog društva i vlade, na primer kroz stvaranje državnog sekretarijata za nevladin sektor. Nekoliko učesnika izrazilo je stav da je važno aktivnije saradivati sa privatnim sektorom i verskim liderima u jačanju integriteta i borbi protiv korupcije.

Tokom posete, tim GI-TOC- a sastao se sa ministrom unutrašnjih poslova Oliverom Spasovskim. Sastanak je pružio priliku da se opiše rad i napori GI-TOC-a za unapređenje saradnje između civilnog društva i vlade u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, kao i značaj promovisanja efikasnije regionalne saradnje u borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

Konsultacije su pokazale da mostovi između vlade i civilnog društva ne mogu da se grade preko noći. Ali temelj se može postaviti kroz dijalog.

5. Oslobađanje „zarobljene“ države: Intervju sa makedonskom nevladinom organizacijom Eurothink.

U najnovijem izdanju naše redovne serije koja profilise rad organizacija civilnog društva na Zapadnom Balkanu koje rade na jačanju otpornosti na organizovani kriminal, razgovaramo sa Dimitrom Nikolovskim i Aleksandrom Stojanovskim iz Eurothink-a – Centra za evropske strategije u Skoplju, Severna Makedonija.

Koji je istorijat i koja su ovlašćenja Eurothink-a?

Eurothink je osnovan 2002. godine kao Makedonski centar za evropsku obuku. Prvobitni fokus bio je na obuci o temama vezanim za pristupanje Evropskoj uniji za ljude u javnoj upravi, civilnom društvu i medijima. Godine 2007. ime je promenjeno u Eurothink - Centar za evropske strategije. To je bio odraz promene fokusa sa obuke na više ekspertske orijentisanu organizaciju civilnog društva posvećenu generisanju i razmeni istraživanja i aktivnosti politike zasnovanih na dokazima.

Kada i zašto je rad Eurothink-a prešao sa fokusiranja na EU na posvećivanje više pažnje organizovanom kriminalu i korupciji?

EU je i dalje u velikoj meri glavni fokus našeg rada, ali smo 2016. godine proširili naš obim da bismo rešili neka od glavnih pitanja sa kojima se naša zemlja suočava – kao što su nasilni ekstremizam, migracije, korupcija, organizovani kriminal i pitanja životne sredine. Sa dramatičnim događajima oko pada vlade Nikole Gruevskog, mislili smo da je potrebno više pažnje posvetiti pitanjima koja se odnose na poglavlje 24 pravne tekovine EU o pravosuđu, slobodi i bezbednosti. Dosta nevladinih organizacija se fokusiralo na korupciju, ali skoro nijedna na pitanja organizovanog kriminala koja se odnose na procese iz poglavlja 24.

Kako biste ocenili napredak Severne Makedonije, posebno u vezi sa poglavljem 24?

Sadašnja vlada svakako radi bolji posao od prethodne: treba da se podsetimo da je Evropska komisija jednom opisala Severnu Makedoniju kao „zarobljenu državu“ pod režimom Gruevskog. Zaista, napredak je bio dovoljno dobar da zemlja bude pozvana da otvori pregovore o pridruživanju sa EU, pre nego što je to blokirala Bugarska. Međutim, postoji prostor za poboljšanje, na primer u vezi sa smanjenjem politizacije policije

(uključujući i proces provere), poboljšanjem finansijskih istraga i zaplene i povraćaja imovine, poboljšanjem upravljanja granicama i uspostavljanjem efikasnijih procedura za traženje azila.

Kako organizacije civilnog društva kao što je Eurothink mogu da pomognu u implementaciji poglavlja 24?

Možemo da imamo nadzornu funkciju i da nadgledamo implementaciju. Napravili smo mrežu zainteresovanih nevladinih organizacija u Severnoj Makedoniji pod nazivom Mreža 24 koja radi upravo to. Međutim, civilno društvo može pomoći i na druge načine – što mi i radimo – kroz analize i preporuke, anketiranje javnog mnjenja o relevantnim temama, pružanje informacija o potrebama, interesima i stavovima građana, podizanje svesti i pružanje profesionalne podrške. Takođe smo objavili specifične smernice za učešće organizacija civilnog društva u poglavlju 24.¹

Objavljujete redovan Evrometar, koji meri odnos javnosti prema EU. Kakva je vaša procena trenutnog javnog mnjenja u Severnoj Makedoniji u pravcu pridruživanja EU, uzimajući u obzir slab signal sa nedavnog samita Evropska unija - Zapadni Balkan u Brdu i kontinuiranu blokadu ambicija Severne Makedonije za prijem u EU od strane Bugarske?

Evrometar objavljujemo od 2014. godine. Pošto svaki put postavljamo ista pitanja, zanimljivo je pratiti kako su se mišljenja razvila.² Od 2014. godine podrška stanovništva Evropskoj uniji je velika (oko 70%), ali u poslednje vreme primećujemo da opada. Ljudi počinju da gube nadu i traže alternative pridruživanju EU. Srećom, autoritarne opcije još uvek nisu toliko popularne.

U prošlosti, Severna Makedonija je bila opisana kao „zarobljena država“. Kako biste ocenili demokratski nadzor bezbednosnih i obaveštajnih službi?

Skandal sa prisluškivanjem koji je izbio 2015. godine zaista je potresao ovu zemlju. Navodno, privatni razgovori preko 20.000 ljudi ilegalno su presretnuti pod rukovodstvom visokih vladinih ministara i obaveštajne agencije. To je pokazalo osobine nekih od najnedemokratskijih režima. Sada je izazov da se „zarobljena“ država oslobodi. Izvršene su značajne

reformе u cilju jačanja parlamentarnog i civilnog nadzora bezbednosnog sektora, kako bi obaveštajni aparat bio odgovorniji i transparentniji. Međutim, napredak je još uvek potreban, posebno u pogledu pravosuđa i tužilaštva, koji su i dalje najslabija karika u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije u ovoj zemlji. To je pitanje koje bi trebalo da bude u fokusu EU i svih onih koji pokušavaju da izleče ožiljke izazvane organizovanim kriminalom i korupcijom u Severnoj Makedoniji.

Eurothink se usredsredio na ekološki kriminal u Severnoj Makedoniji. Ova tema je dobila relativno malo pažnje u regionu. Zašto ste odlučili da se usredsredite na ilegalnu seču drveća i šta ste otkrili u svom istraživanju?

U proteklih nekoliko godina, pitanja životne sredine su postala važnija na političkoj agendi u mnogim zemljama, ali ne i u Severnoj Makedoniji. To je možda zbog svih drugih pitanja koja se dešavaju u vezi sa političkim skandalima, bilateralnim odnosima i pridruživanjem EU. Želeli smo da se fokusiramo na uticaj pitanja životne sredine jer smo smatrali da se ova oblast zanemaruje. Što smo više sagledavali situaciju, to smo više shvatali da loše politike i loše upravljanje prirodnim resursima rezultiraju zagađenjem vazduha i zdravstvenim problemima.

Postoji niz faktora koji doprinose ekološkim problemima u ovoj zemlji, na primer, upravljanje otpadom, energetska politika, urbanizam i upravljanje saobraćajem. Rezultat je da Skoplje ima neke od najviših nivoa zagađenja u Evropi, čak i bez velike teške industrije. Jedna stvar koju smo otkrili je da mnogo više ljudi greje svoje domove na drva od onoga što je zvanično prijavljeno. Takođe, neke vrste drveća posečenih u Severnoj Makedoniji prodaju se kao egzotično tvrdo drvo. Obe ove vrste drveća se ilegalno seku u makedonskim šumama. Naše istraživanje je pokazalo da je polovina drva za ogrev koja je potrebna za grejanje domova u Severnoj Makedoniji nezakonito nabavljena. Prema našim procenama, reč je o ilegalnom tržištu vrednom 60 miliona evra godišnje. Ako se ovaj trend nastavi, biće ozbiljnih posledica za našu zemlju za samo 10 do 15 godina.

Nakon što je vaš izveštaj objavljen, da li je bilo ikakvih odgovora od vlade?

Možda je to bila slučajnost, ali ubrzo nakon što je naš izveštaj izašao, šumska policija je dobila nove uniforme, bolju opremu i povećanje plata.³ Pored toga, stvoreno je i meduresorno telo koje će se baviti ilegalnom sečom drveća. Ipak, razorni šumski požari koji su ovog leta opustošili Severnu Makedoniju ukazuju na to da možda ima ljudi koji namerno podmeću požare kako bi dobili

Dimitar Nikolovski i Aleksandar Stojanovski iz Eurothink-a – Centra za evropske strategije, Skopje..

dozvole za rasčišćavanje spaljenog drveća. Takvi slučajevi i nastavak ilegalne seče pokazuju da je potrebno učiniti više da bi se sprečilo i suzbilo uništavanje naših šuma.

Da li ste gledali druge vrste kriminala u životnoj sredini?

Postoje indicije da se otpad ilegalno uvozi u Severnu Makedoniju.⁴ Ovo je veliki posao. Postoji problem sa nedostatkom regulacije na deponijama, kao i rizik od eksploatacije minerala. Postoje znaci da transformaciju u zelenu ekonomiju koriste moćne lobističke grupe sa potencijalnim vezama sa političkim, poslovnim i kriminalnim elitama.

Kako saradujete sa vladom da biste ostvarili promene?

Možda zvuči smešno, ali gde god je to moguće pokušavamo da imamo memorandum o razumevanju sa našim kolegama iz vlade. To može da otvori vrata kada imamo probleme na lokalnom nivou. Takođe pokušavamo da budemo uporni – da zadržimo naša pitanja na dnevnom redu, čak i ako nisu među trenutnim političkim prioritetima. Generalno, pokušavamo da imamo dobre lične kontakte sa našim kolegama i izgradimo poverenje. Ponekad, rad sa vladom je kao ples, potrebni su vam različiti potezi za različite prilike, a to takođe zavisi od vašeg partnera. Trudimo se da zauzmemo konstruktivan pristup; na kraju krajeva, po pitanjima koja pokrivamo, vlada i civilno društvo treba da budu na istoj strani.

Napomene

- 1 The guidelines are available at: eurothink.mk/2021/03/23/5066.
- 2 For a longitudinal comparison, see: eurothink.mk/2021/05/04/duplicated-2014-2021-5117.
- 3 The report is available at: eurothink.mk/wp-content/uploads/2021/02/CIP-FINAL-Izvestaj-Drvokradci-AN.pdf.
- 4 For details, see: Saska Cvetkovska et al., 'Europe's waste dump': How dangerously polluting oil ended up heating North

Macedonia's hospitals, Organized Crime and Corruption Reporting Project, 21 May 2021, www.occrp.org/en/investigations/europes-waste-dump-how-dangerously-polluting-oil-ended-up-heating-north-macedonias-hospitals.

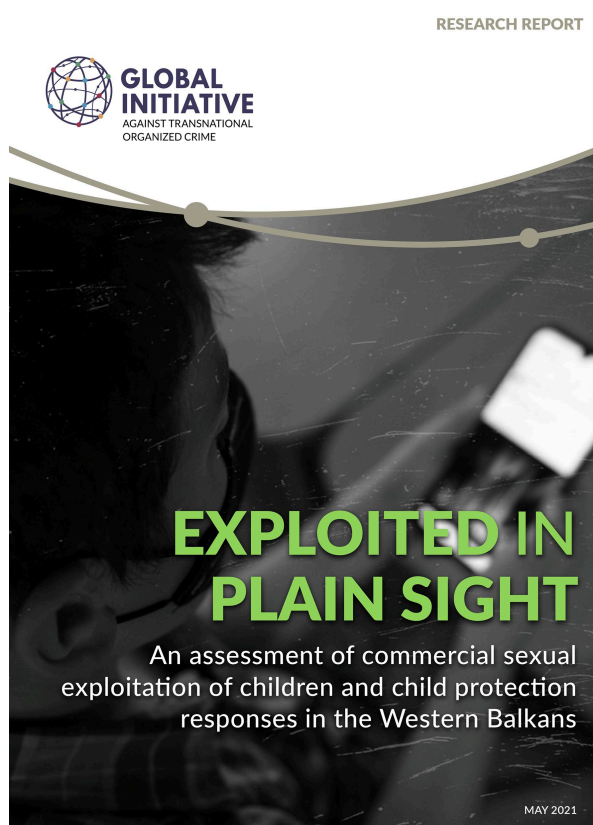
Kratak pregled publikacija

Ovde pružamo pregled nedavnih publikacija o organizovanom kriminalu u regionu koje pokrivaju širok opseg tema i uključuju nove i predstojeće publikacije GI-TOC-a.

Nadia El-Shaarawi and Maple Razsa, Movements upon movements: Refugee and activist struggles to open the Balkan route to Europe , <i>History and Anthropology</i> , 30, 1, 91–112.	U periodu od 2015. do 2016. godine, 1,2 miliona izbeglica tražilo je bezbednost u Evropi putem balkanske rute. Ovaj rad objašnjava kako se ovo kretanje ljudi, koje je bez presedana, odvijalo iz etnografske perspektive.
Andi Hoxhaj and Fabian Zhilla, The impact of COVID-19 measures on the rule of law in the Western Balkans and the increase of authoritarianism , <i>European Journal of Comparative Law and Governance</i> , 8, 4, 271–303.	Ovaj članak nudi uporednu analizu pravnih mera i modela upravljanja pandemijom virusa COVID-19 usvojenih na Zapadnom Balkanu (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Crna Gora, Severna Makedonija i Srbija). Takođe se istražuje njihov uticaj na vladavinu prava i sposobnost parlamenata i civilnog društva da nadgledaju vladine odluke.
Marko Kmezić and Dejan Atanasijević, How organized is organized crime and drug trafficking in Serbia , <i>Kriminalističke teme – Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studij</i> , 19, 6, 1–14.	Proizvodnja i trgovina narkoticima u Srbiji je dominantan i najprofitabilniji oblik organizovanog kriminala. Ova studija ispituje političke, ekonomske i socijalne odnose ljudi koji se bave trgovinom narkoticima u Srbiji.
Sandro Knezović, Vlatko Cvrtila and Zrinka Vučinović, Croatia's police and security community building in the Western Balkans , <i>Eastern Journal of European Studies</i> , 8, 2, 167–184.	Ovaj članak ispituje potencijalno postojanje bezbednosne zajednice u regionu zapadnog Balkana istražujući doprinos policije kao profesionalne grupe u Hrvatskoj procesu izgradnje bezbednosne zajednice.
Sandra Kobajica, „Kriminološka obilježja ekološkog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini“, Doktorska disertacija, Univerzitet u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku i kriminologiju i sigurnosne studije, 2021. godine	Ovaj rad istražuje osnovne uzroke i manifestacije ekološkog kriminala u Bosni i Hercegovini sa teorijske i empirijske tačke gledišta. Potrebna je moderna kriminološka perspektiva usredsređena na ekološku ili 'zelenu' kriminologiju.
Danilo Mandić, Trafficking and Syrian refugee smuggling: Evidence from the Balkan route , <i>Social Inclusion</i> , 5, 2, 28–38.	Ovaj članak istražuje kako sirijske izbeglice komuniciraju sa krijumčarima, bacajući svetlo na to kako su krijumčarenje ljudi i trgovina ljudima u međusobnom odnosu na balkanskoj ruti.
Davor Mikulić and Goran Buturac, In what measure is public finance sustainability threatened by illicit tobacco trade: The case of Western Balkan countries , <i>Sustainability</i> , 12, 1, 401.	Ovaj rad procenjuje obim nedozvoljene trgovine duvanom, identifikujući i kvantifikujući ključne faktore koji stoje iza nje, njen uticaj na održivost javnih finansija i njene uticaje na intenzitet ukupne trgovine duvanom.
Valery Perry and Ivan Stefanovski, Sell out, tune out, get out, or freak out? Understanding corruption, state capture, radicalization, pacification, resilience, and emigration in Bosnia and Herzegovina and North Macedonia , Eurothink – Center for European Strategies, 2021.	Ova istraživačka inicijativa istražuje da li ideje predstavljene u knjizi Sare Češe Državni lopovi: Zašto korupcija pretil globalnoj bezbednosti (Thieves of State: Why Corruption Threatens Global Security) pomažu u razumevanju trenutne socijalne, političke i ekonomske dinamike Bosne i Hercegovine i Severne Makedonije.
Iztok Prezelj and Nina Otorepec Vogrinčić, Criminal and networked state capture in the Western Balkans: the case of the Zemun clan , <i>Southeast European and Black Sea Studies</i> , 20, 4, 547–570.	U ovom radu autori tvrde da se Zapadni Balkan povremeno suočava sa problemom umreženog zarobljavanja države na osnovu koruptivnog povezivanja organizovanog kriminala, biznisa, politike, bezbednosnih službi i pravosuđa.
Branislav Radelić and Vladimir Đorđević, Clientelism and the Abuse of Power in the Western Balkans , <i>Journal of Balkan and Near Eastern Studies</i> , 22, 5, 597–612.	Fokusirajući se na Srbiju i Kosovo, ovaj rad tvrdi da su kriminalne mreže i vladajuće političke i ekonomske elite postale nerazdvojne, što ima direktan uticaj na proces integracije dve zemlje u EU.
Ina Rama, Overview of the characteristics of the Albanian organized crime: Development trends over the years , <i>Mediterranean Journal of Social Sciences</i> , 12, 4, 112.	U ovom radu su opisane neke karakteristike albanskog organizovanog kriminala, njegov istorijski kontekst i evolucija načina na koji su njegove grupe organizovane i vrste i oblasti u koje su uključene.

Vedran Reher, Tobacco smuggling in the Western Balkan region: Exploring habits, attitudes, and predictors of illegal tobacco demand , <i>The Institute of Economics</i> , 1, 1–24.	Ovaj rad istražuje krijumčarenje duvana na Zapadnom Balkanu, regionu koji je poznat po tome što je glavni krijumčarski put za zapadnoevropske zemlje. Podaci se koriste za istraživanje navika pušenja, stavova o nedozvoljenom tržištu i prediktora potražnje nedozvoljenog tržišta.
Věra Stojarová, Media in the Western Balkans: Who controls the past controls the future , <i>Southeast European and Black Sea Studies</i> , 20, 1, 161–181.	Ovaj članak ocenjuje ulogu medija u odnosu na demokratizaciju i pridruživanje EU na Zapadnom Balkanu, kao i dugoročni razvoj slobode medija u svetlu ekonomskog i političkog pritiska.

Nove i predstojeće publikacije gi-toc-a

Eksploatisani naočigled svih: Procena komercijalne seksualne eksploatacije dece i reakcije zaštite dece na Zapadnom Balkanu

Ovaj izveštaj procenjuje ranjivost dece na komercijalno seksualno iskorišćavanje dece (CSEC) širom WB6, posebno se fokusirajući na onlajn seksualno iskorišćavanje dece i seksualno iskorišćavanje dece u putovanjima i turizmu. Takođe daje pregled šta organi za sprovođenje zakona, privatne kompanije i organizacije civilnog društva rade – a šta ne rade – da bi odgovorili na različite manifestacije CSEC-a, borili se protiv njih i sprečili ih.

Nedozvoljeni finansijski tokovi u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji: Ključni pokretači i trenutni trendovi

Robin kartrajt | Kristina Amerhauser

Ovaj izveštaj dopunjava našu studiju o nelegalnim finansijskim tokovima (IFF) na Zapadnom Balkanu. Naš fokus ovog puta je na Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji. Nelegalni finansijski tokovi su mehanizmi pomoću kojih se nezakonito zarađeni novac prenosi u i iz ekonomija ka kriminalnim korisnicima širom sveta. Svake godine velike sume novca se prenose iz ekonomija u razvoju i tranziciji. To su sredstva koja su mogla da se koriste za javna i privatna dobra: javne usluge, investicije ili radna mesta. Celo društvo pati kao rezultat njihovog gubitka.

Zahvalnost

Ovaj Bilten rizika je rezultat Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala Opservatorije za ilegalne ekonomije u jugoistočnoj Evropi (SEE-Obs).

SEE-Obs je platforma koja povezuje i osnažuje aktere civilnog društva u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji. Cilj je da se civilnom društvu omogući da identifikuje, analizira i mapira kriminalne trendove i njihov uticaj na nezakonite tokove, upravljanje, razvoj, međuetničke odnose,

bezbednost i vladavinu zakona. SEE-Obs podržava civilno društvo u praćenju nacionalne dinamike i širih regionalnih i međunarodnih trendova organizovanog kriminala. SEE-Obs je pokrenut kao rezultat Samita Zapadnog Balkana 2018. godine u Londonu, koji je deo Berlinskog procesa.

Želeli bismo da se zahvalimo Ivici Simonovskom na dragocenom doprinosu.

Bilteni rizika su redovni rezultati naših regionalnih opservatorija, koji koriste mreže civilnog društva za pružanje novih podataka i kontekstualizaciju trendova vezanih za mreže organizovanog kriminala, nelegalnu trgovinu i državne odgovore na njih. Ukoliko želite da se pretplatite na buduća izdanja Biltena rizika, prijavite se [ovde](#) ili pošaljite imejl na adresu almedina.dodic@globalinitiative.net.

O GLOBALNOJ INICIJATIVI

Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je globalna mreža od 500 stručnjaka širom sveta. Globalna inicijativa pruža platformu za promociju šire debate i inovativnih pristupa, koji su gradivni elementi inkluzivne globalne strategije protiv organizovanog kriminala.

www.globalinitiative.net

Ova publikacija je sastavljena uz finansijsku podršku Fonda za prevenciju konflikata, stabilnost i bezbednost Ujedinjenog Kraljevstva. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) i ne odražava nužno stavove Ujedinjenog Kraljevstva.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME